

צפרא טבא

הרהורים על "מדע" מאת פרופסור נתן שרון.
חוברת מס 6 כרך כ"א של "מדע". הוצאת
מוסד וייצמן לפרסומים במדעי הטבע וה-
טכנולוגיה.

ברשימתו הקצרה הנושאת את הכותרת הנ"ל עוסק נתן שרון, העורך המדעי הפורש, באופיו ודרכו של כתבי-העת "מדע", שגלי-יונו הראשון הופיע בראשית שנת 56.

"מדע" הינו כתבי-עת פופולארי לענייני מדע, או כשמו: "עיתון מדעי לכל". מלבדו ניתן לציין את "לדעת" היוצא גם כן בהוצאת מוסד וייצמן ומיועד לנוער. ואת "מחשבות", שבהוצאת אי.בי.אם. "מחשבות" מופיע באורח לא סדיר, מטפל בנושאים מדעיים (שהם רק חלק מתוכנו) מנקודת מבט יותר פילוסופית ואינו מוצע למכירה לציבור הרחב.

יוצא, איפוא, ש"מדע" יחיד בסוגו מבין כתבי-העת היוצאים לאור בארץ. עובדה זו יוצרת כמובן בעיות קשות בפני העורכים: כיצד להקיף את כל תחומי המחקר המדעי במסגרת אחת? על איזו רמת דיוק והיקף התוכן יש לשמור בכתבות ובמאמרים?

נראה שהמשימות שפרופסור שרון מונה ברשימתו — "למסור לציבור הרחב את סיכומי המחקרים המדעיים", "להסביר בלשון פשוטה ובהירה את המתרחש בשטחי המדע". ומצד שני "להגיש חומר קריאה ועיון עשני למורים בכיתות הגבוהות של בית הספר התיכון ולתלמידיהם. ואף לתלמידי האוניברסיטה", אינן יכולות להתממש באופן משיבי רצון בכתבי-עת אחד, ויש בהחלט מקום להופעתם של שניים. עיתון אחד שרמתו תותאם לציבור רחב של אנשים כולל קוראים חסרי השכלה תיכונית, תוך ניסיון לקרב אליהם ענפי מדע שונים בצד עיסוק בתחומים יום-יומיים כגון בריאות, תזונה ונושאים מדעיים העולים בחדשות דוגמת בעיות האנרגיה. עיתון שני שרמתו תהיה גבוהה יותר, יפרסם סיכומי מחקרים ותגליות חדשות. עיתון זה ישרת חובבי מדע ואף אנשי מקצוע, והחומר שיתפרסם בו יהיה יותר מעמיק ומדויק.

במצב הנכוחי, על אף הצלחתו המרובה (תפוצה של למעלה מ-10,000 עותקים לגיליון) ואיכותו, סובל "מדע" מפיצול אישיות, ואינו יכול להתמיד לאורך זמן בכתבי-עת יחידי לענייני מדע.

פילוסופיה של דברי יום-יום. מאת גרשון ויילר. הוצאת ספריית פועלים. דעת זמננו.

ספר זה הוא ניסיון מעניין ואף ברוך לקרב את הפילוסופיה אל קהל גדול של אנשים, שאולי לא היה מגיע אליה באופן אחר. הוא עשוי גם לשמש מבוא ראשוני, מועיל למדי לכאלה שיחפשו פתח גישה, נוח ופשוט עד כמה שניתן ללימוד יותר מעמיק של הפילוסופיה. סוג נוסף של קוראים שמסוגל להפיק תועלת והנאה מן הספר הם אנשים שאוהבים להתווכח ולהתפלסף בעניינים מתחומים שונים, וחשים בהעדרם של מושגים וטכניקות שידעתם היתה משפרת את רמת הוויכוח והופכת אותו לפחות צעקני ויותר תכליתי ומעניין. לאלה חשובה במיוחד קריאתם של פרק ב' הדן בטיבן של הגדרות ופרק ג' העוסק בדיון הראציונלי.

שמו של הספר עלול להטעות. אין כוונתו להציג פתרונות-פלא לשאלות קיומיות המתעוררות בכל אדם ברגעים שונים, או לבעיות חברתיות פוליטיות וכשוויות. יש לראות את פרקי הספר כמדגם של מיספר נושאים חשובים שהפילוסופיה מטפלת בהם, כאשר השאלה או המושג "היום-יומיים" בראש כל פרק משמשים נקודת משען נוחה להתפלספות. גרשון ויילר מנצל למשל מושג חברתי פוליטי כ"נחלת-אבות" להמחשת ההבדל בין המושגים עובדה — הניתנת לפחות תיאורטית לאימות או שיקור — ועובדה משפטית או הענקת זכות שקריטריון האמת והשקר אינו תקף לגביה.

באופן זה מתוודע הקורא אל מושגים כמו הגדרה, ראציונליות, מוסר, מטאפיסיקה ויחסיות. בסוף הספר מצורפת רשימת ספרים, כמעט כולם בעברית למעוניינים בהעמקת הקריאה. לסיכום ניתן בהחלט לומר שהמחבר עומד יפה במטרות שהציב לעצמו בפרק המבוא.

הרומאן "סימטאות" כתוב בלשון בהירה וצלולה (תיקונים אחדים קלי ערך הוכנסו על ידי העורך) שאינה מאבדת מחיר ניוטה גם כיום, אחרי שהעברית עברה שינויים והתפתחות ביחס למצבה בזמן חיבורו של הרומאן. כתיבתה של אלישבע זיך נשמעת אמינה יותר מכתבתם של כמה פרואיקונים ישראליים בני ימינו. בתוך הרומאן עצמו מבטאת הסופרת לפחות את מצוקות הכתיבה בעברית באותה תקופה בדו שיה שבין שני גיבוריה העיקריים: המשוררת הרוסיה ליודמילה ויבין והסופר היהודי דניאל רויטר: "מר רויטר, הדברים שאתה כותב עכשיו אינם נדפסים? ואלה שכתבת קודם? הכל נדפס רק בעברית — הלא כן? דניאל באר לה קצרות את המצב, דיבר על סיפורים אחדים שהדפיס לפני בעיתונות העברית, ועל זה שלהוציא כעת ספר עברי — דבר מן הנמנע הוא ...

— ובכן יש לסיפוריך חוג מצומצם מאד של קוראים ... — תגידי יותר נכון: אין להם קוראים לגמרי. כי אלה היו רק ידידי וחברי האחדים, שנתפזרו בזמן האחרון ואין לי קשר אתם ..."

אין הרומאן שלפנינו נקי מפגמים. בכמה נקודות הוא נוטה למלודרמטיות מסויימת ותיאורי המחשבות והאווירה נשמעים מעט בנאליים. למרות הפגמים הרי ככלל הוא אותנטי. ומשקע את הקורא באווירת החברה המתוארת בו — סופרים צעירים במוסקבה בשנות העשרים המוקדמות.

הלל ברזל מאפיין במסה קצרה שצורפה בסוף הספר את אלישבע כסופרת וידייית, ומצביע על היסודות האוטוביוגרפיים שברומאן ובמיוחד על אלה המצויים בדמותה המרתקת והמורכבת של ליודמילה, אחת משני גיבוריו הראשיים של הרומאן.

פנים וחוף. מאת מאיר ויזלטיר. הוצאת הקיבוץ המאוחד.

מאיר ויזלטיר שיחק בשירה הישראלית את דמות הצעיר המורד — שובר מוסכמות בשירה ויוצר סגנון מחוספס בוטה ואלים. הופעה זו יכלה אולי להצדיק שירים יומרניים ולא מוצלחים שהדפיס בספריו המקוריים, אך נראה שקווים לא רצויים אלה רכשו להם מעמד תקיף יתר על המידה ואף באתולוגיה היוצאת לאור כשהוא משורר מוכר אין בכוחו או בכוח עורך האנתולוגיה להבדיל בין פנים וחוף בשירתו.

האמת היא שנקודות מסויימות בשירה זו הן נקודות חולשה וחוזק כאחד. פעולת עיכול שפת הדיבור ומראות פשוטים מחיי היום יום מצליחה מאד בשירים אחדים כמו בשיר "הילדים" בו עוברת תמונת רחוב ישראלית כמעט שגרתית עיבוד נאה, ונכשלת לחלוטין בשיר כמו "נערה מירושלים".

לא חסרים בשירת ויזלטיר שירים יפים ואף שירים שגם אם אין אתה שלם אתם לגמרי, הם מגרים ומעניינים לקריאה. מצער שהמבחר שלפנינו מקרי, ואינו בורר את הטוב והחשוב להבלטה.

דן צמיד

נחקבלו במערכת

הפרי האסור. קובץ סיפורים, מאת אהוד בן עזר שנכתבו בשנים 1977—1961. הוצאת ספרים אחיאסף.

המוות והמשפחה, השיבותה של אבלות. מאת לילי פינקוס. הרגמה מאנגלית: שושנה שווארץ. סידרה בעריכת ברטה חזן. הוצאת ספרית הפועלים.

חחתיך. מאת שרון שפירא (שם בדוי). רומאן. סידרה בעריכת נתן יונתן. הוצאת ספרית הפועלים.

המשוגעת משאיו. מאת זין זירודו. נוסח עברי: ט. כרמי. מחזה. הוצאת דביר, תל-אביב.

עתה שמיך נפנים. מאת פסח מילין. שירים. הוצאת הדר. הבט אל תוך האש. מאת חנה עקביהו. שירים. הוצאת עקד.

משהו. מאת דרור מאת דרורה ברקאי. שירים. הוצאת המחברת. חיים כמותם מאת יהושע טן פי. שירים. ציורים יצחק פוגץ. נדפס ב-339 עותקים ממוספרים. הוצאת הדר.

הכלה. מאת לדיסלב גרוסמן. תרגום: נחמן בן-עמי. ספריית תרמיל.

מה עושה את הסיפור הטוב לטוב? זוהי שאלה פרובוקטיבית שאולי ראויה לתשובה פרובוקטיבית: המספר הטוב. תכונת המספר הטוב לטעמי, שהוא מקים את יצירתו בתוך מיבנה שיצר כדי להגביל את עצמו. המיבנה הזה יכול להיות ענק ורב-מימדים בניצירות המופת של הספרות והוא יכול להיות גם פחות יומרני בחקפו כמו זה שבחר מחבר "הכלה". מה שקובע את איכות היצירה היא תחושת הקורא את המיבנה הזה, את שלמותו ואופיו.

רקע סיפורו של לדיסלב גרוסמן, יהודי אירופאי וזמנו — תקופת השואה. הוא מתגבר על בעיה העומדת בפני כל יוצר העוסק בתקופת השואה — העוצמה והאימה שמאורעות השואה מטי-לים — על ידי דחיקתה אל מחוץ לתחום חיי היום-יום של גיבוריו. המצבים המוכתבים על ידי המאורעות החיצוניים אינם נושאים איום פסיכי ישיר והסופר יכול לעסוק ברבדים עדינים ועמוקים יותר של הדמות המרכזית — לזינקה הכלה. דחיית השואה מתבצעת על ידי גיבורי הסיפור עצמם — הם משתדלים להתעלם ממה שקורה סביבם. לשמור על אורח חיים קבוע ולהיסגר בתוך עצמם.

כך מאפשרת המסגרת שבה נטווה הסיפור להבליט את נוראות השואה באופן אמנותי — דרך טרגדיה אישית של אדם אחד, והסתירה הנוצרת בין קיומו וסביבתו. באופן זה, הזדהות הקורא עם המתואר חזקה ואמיצה בהרבה.

סמטאות. רומאן מאת אלישבע. מסת הסבר, הערות ועריכה: הלל ברזל. הופיע לראשונה בהוצאת "תומר" תל-אביב תרפ"ט. הוצאת הדר.

אלישבע ביחובסקי (ריאזאן רוסיה 1888 — טבריה 1949) הינה דמות יוצאת דופן.

היא סופרת לא יהודיה שרכשה לעצמה את השפה העברית והגיעה בה למושג אומנותי מרשים.